

Марина Демидова, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри музично-інструментальної підготовки
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К.Д. Ушинського
Лі Хаосюань, аспірантка
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К.Д. Ушинського

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ТРАДИЦІЇ ЯК ОСВІТНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ ШКОЛИ

У статті аналізується сутність традиції як наукового феномена з різних дослідницьких позицій. Представлена концепція будується на ствердженні єдності взаємопов'язаних сутностей: традиції та "школи" як носія історичної, культурної, освітньої і виконавської традиції; науковій рефлексії цих понять в єдиній сутності усвідомлення традиції як освітньо-виконавського феномена. Надане визначення поняття "української фортепіанної школи" як культурної традиції, яка демонструє значні творчі здобутки та становить цікаве й перспективне дослідницьке поле для молодих учених інших країн і здобувачів вищої мистецької освіти.

Ключові слова: традиція; освітньо-виконавська тенденція; вища мистецька освіта; українська фортепіанна школа.

Літ. 13.

Maryna Demidova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Head of the Music and Instrumental Training Department,
State institution "South Ukrainian National Pedagogical
University named after Kostyantyn Ushynskiy"
Li Haoxuan, Postgraduate Student,
State Institution "South Ukrainian National Pedagogical
University named after Kostyantyn Ushynskiy"

PERSPECTIVES OF TRADITION AS AN EDUCATIONAL-PERFORMANCE TREND IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN PIANO SCHOOL

The article analyzes the essence of tradition as a scientific phenomenon from different research positions. The presented concept is based on the assertion of the unity of interconnected entities: tradition and "school" as a carrier of historical, cultural, educational and performing tradition; scientific reflection of these concepts in the single essence of awareness of tradition as an educational-performance phenomenon.

The educational-scientific achievements of the representatives of the Ukrainian piano school, the experience and depth of the research base of scientists-pianists and their performance achievements complement the understanding of this phenomenon. They represent significant creative achievements and constitute an interesting and promising research field for young scientists from other countries, in particular from China, and as well as applicants of higher art education.

In the context of the Ukrainian national educational paradigm, a definition of the concept of "Ukrainian piano school" is given. It is considered as a cultural tradition, which is represented by a culturally relevant category that has signs of a dynamic phenomenon of scientific knowledge. It is socially directed at the transfer to the next generation of musicians from established masters of the national idea and musical tradition in the field of multifunctional creative mastery of the art of piano performance in the system of the corresponding higher art professional education.

Tradition as a historical and cultural phenomenon has a school-creating functional potential, reveals ways of understanding the origins of the formation of promising scientific and educational ideas, performing musical-repertoire thesaurus, established methodological systems of outstanding personalities for mastering piano art.

School as a kind of cultural tradition has a number of phenomenal qualities, which ensures the acquisition of craft skills, means of creative activity; the degree of dominance of tradition (modification and transformation of individual educational and performance achievements); the inexhaustibility of the sensory

and emotional impact of works of art, traditional for art; the general style of scientific and creative activity (dialogic (poly-discursive) form of functioning of the performing and pedagogical art school).

Normative actions (traditions) and creative innovations are defined as characteristic features of a music-pedagogical school. Thus, tradition performs the function of an educational-performance trend that moves higher art education in a promising direction.

Keywords: *tradition; educational-performance trend; higher art education; Ukrainian piano school.*

Постановка проблеми. Освітні тенденції сучасності – активне залучення новітніх технологій, технічного забезпечення навчання, Інтернет ресурсу, штучного інтелекту у всіх можливих та доречних проявах у педагогічній діяльності. До всіх перелічених тенденцій доречно згадати традиційні основи будь-якого явища, що особливого значення набуває саме в музичній педагогіці та виконавстві, цілісності їх змісту та людинотворчої стратегії. Як слухаю зауважує Л. Воевідко, “сучасна теорія та методика музичної освіти розглядає виконавські традиції як невід’ємну частину підготовки майбутнього вчителя музики” [4, 7].

Ми поділяємо думку М. Ярошевського, який зауважував, що без шкіл увірвалася б могутня історична традиція, а саме: передача мистецтва дослідження, ідей та цінностей наукової спільноти від одного покоління до іншого. Школа – це такий феномен, який не може бути повтореним або реконструйованим.

Традиція як науковий феномен розглядається вченими з різних дослідницьких позицій. Концепція нашого дослідження будується на ствердженні єдності взаємопов’язаних сутностей: традиції та “школи” як носія традиції (історичної, культурної, виконавської, ін.); наукової рефлексії цих понять в єдиній сутності усвідомлення традиції як освітньо-виконавського феномена.

Значимо, що в українській історії однією з ознак національної традиції, яка співзвучна сучасним поглядам на музичне виховання і освіту, були демократичні тенденції педагогіки [6, 29].

Освітньо-наукові досягнення представників української фортепіанної школи, досвід і глибина дослідницької бази науковців-піаністів та їх виконавських досягнень доповнюють розуміння цього феномена й представляють відповідні здобутки та цікаве дослідницьке поле молодим ученим інших країн, зокрема з Китаю.

Аналіз досліджень. Історична освітньо-виконавська традиція як тенденція вивчення становлення та розвитку національної музично-педагогічної школи є предметом дослідження багатьох науковців. Значної уваги цій проблемі з урахуванням виконавської традиції фортепіанної школи приділено Л. Воевідко, Н. Гуральник, Ж. Дедусенко, Н. Лисіною, З. Михальчук, В. Тітовичем, ін. Багато науково-теоретичних положень науковців стосовно фортепіанної школи як виду історико-

культурної традиції було проаналізовано та відрефлексовано іноземними дослідниками, які навчалися в Україні. Серед яких Бай Бінь, Ван Сюе, Лю Кешуан, Мінь Шаовей, Ван Юе, інші.

Традиції (лат. *tradition* – передача) побутують у свідомості суспільства як “форма передачі соціального досвіду; ідеї, норми та звичаї, що передаються з покоління в покоління” [13, 601]. Додамо, що “сутність і значення традиції полягає в тому, що вона є відображенням людського досвіду, у тому числі мистецького” [6, 28].

З. Михальчук у своєму дослідженні розкриває концептуальну єдність історичного, джерелознавчого й системного типів аналізу мистецьких шкіл. Це уможливило презентувати одну з українських фортепіанних шкіл як мистецького феномена. До того ж, стосовно феномена традиції, встановлено що така школа є результатом синтезу музичних традицій (курсив наш. – Л.Х.) Німеччини, Польщі, Італії, ін. [11].

Розкриваючи проблему визначення традиції як наукової категорії, Ж. Дедусенко зазначала, що будь-яка культурна традиція може бути представлена у вигляді структури, тобто множинності елементів у їх цілісності та функціональних співвідношень. Аналіз цих складових доводить, що є статична складова (абстрактна, фіксація результатів пізнання), та динамічна (реально наявна у конкретно-історичному “часі-просторі”, де відновлена дійсна картина процесу еволюції). Авторка зауважує, що вивчення культурної традиції саме “у її одномоментності, сукупності стабільних якостей є запорукою коректної характеристики руху її розвитку на шляху дійсності, що виникає” [8].

Ми звертаємо особливу увагу на наукові відкриття досягнень української фортепіанної школи іноземними дослідниками. В роботах багатьох з них розглянуті та досліджені цікаві та глибокі проблеми розвитку наукової складової фортепіанної школи, які безпосередньо торкаються не лише виконавських, а й теоретичних досягнень українських науковців піаністів.

Наприклад, Бай Бінь досліджено шляхи формування звуко-тембральних уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки. Доведено глибоку зацікавленість студентів та професійну необхідність у їх самостійній діяльності активізувати слуховий контроль піаністів над звуковидобуванням у процесі активізації їх звуко-тембральних уявлень [1].

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ТРАДИЦІЇ ЯК ОСВІТНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ ШКОЛИ

У роботі Ван Сюе продемонстровано наукову рефлексію на можливість побудови компонентної структури звукообразних уявлень піаністів у комплексі аксіологічного, особистісно-орієнтованого та творчо-діяльнісного підходів у процесі навчання школярів; шляхів усвідомлення ними аксіології слухового контролю за виконанням на фортепіано музичних творів, які є у репертуарі українських піаністів [2].

Деякі дослідники особливу увагу приділяли аналізу та вивченню методики викладання фортепіано. Так, Ван Юе, наприклад, досліджено формування методичної компетентності майбутніх спеціалістів. Методична система українських педагогів-піаністів не випадково стала предметом особливої уваги китайських молодих науковців, оскільки методики фахівців двох країн, України та Китаю, значно відрізняються. Результати музичної освіти розкривають нові піаністичні можливості для молодих музикантів, які навчаються гри на фортепіано [3].

Вивченню та усвідомленню складних когнітивних рішень, які приймають піаністи під час опанування і подальшого виконання фортепіанних творів присвятила своє дослідження Лю Кешуан. Українська фортепіанна школа уважно ставиться до осмислення музичних творів, визначення їх структури, образно-драматургічної сутності, яка закладена композиторами в твори для фортепіано. Розкудування та проектування музично-образної драматургії творів стали предметом спеціального вивчення цією китайською піаністкою та дослідженням формування відповідних умінь [10].

Такі спеціальні дослідження фортепіанних досягнень українських піаністів науковців, їх теоретичних висновків стануть у пригоді у процесі поглиблення освітніх компетентностей піаністів Китаю, набутті ними досвіду науково-методичних теоретичних здобутків.

Мета статті – розкрити сутність перспективності традиції як виконавсько-освітньої тенденції розвитку української фортепіанної школи у трьох напрямках: з позиції усвідомлення самоцінності фортепіанної школи як науково-освітнього феномену, розгляду традиції як тенденції прогресивного розвитку фортепіанної школи в Україні, наукового відкриття досягнень української фортепіанної школи іноземними дослідниками.

Виклад основного матеріалу. Історико-аналітичне узагальнення деяких проблем розвитку української фортепіанної школи ми розглядаємо з декількох взаємопов'язаних позицій. Традицію ми розглядаємо як тенденцію прогресивного подальшого розвитку української фортепіанної школи, як цілісного об'єкту історичного значення; визначення “школи” як виду культурної традиції, тобто усвідомлення традиції атрибутивною якістю школи в

історичному аспекті (через визначення типів наслідування конкретних лідерів в історії розвитку фортепіанних шкіл); вивчення досягнень української фортепіанної школи китайськими дослідниками як елемента науково-освітнього та виконавського процесу світового значення; перегляд відомих й новітніх явищ, представлення деяких з них у вигляді зіставлення окремих тенденцій на шляху історичного поступу фортепіанної школи упродовж століття [5, 99–101].

На глибоке переконання Н. Лисіної та В. Тітовича, звернення до традицій, які започатковані ще у глибокій давнині, “сприяє виявленню основоположних закономірностей музичної стилістики у галузі інструменталізму та загального функціонування мистецтва через вивчення життя і творчості його визначних митців-музикантів: у проявах суспільного життя, професійного мистецтва, і нарешті, в інтерпретаціях видатних творів” [9, 4].

На думку Л. Воевідко, що якісну фахову підготовку студентів ми отримуємо лише “за умови врахування культурно-історичного досвіду рідного народу, його традицій ... багатих освітянських здобутків” [4, 9].

У людській свідомості стверджується самоцінність і значущість національної музичної культури в контексті європейських традицій (В. Барвінський, М. Лисенко, К. Стеценко), її інтеграції у світовий освітній простір. Ми вбачаємо самостійність української фортепіанної школи як суспільно-історичного явища музично-освітньої галузі; гуманістичної спрямованості професійного розвитку у вищій мистецькій школі, яка реалізується засобом безпосереднього (й опосередкованого через традиційність шкіл) спілкування з педагогами-піаністами регіональних фортепіанних шкіл України, їх самобутніми особистісними методиками. Ми усвідомлюємо цілісність фортепіанної школи з багатьох позицій (регіональні, національні, концептуальні, музично-освітні, виконавські, ін.).

Музиканти, які здійснюють професійну діяльність у цій галузі, в один голос стверджують про невідворотність слідування, наприклад, традиції музичної класики “для музичної освіти вони – невідступні, оскільки мистецтво, яке з нею пориває – приречене на ізоляцію” [6, 28]. Завдання митців “примирити дві, на перший погляд, взаємовиключні тенденції – надійну опору на традицію з устремлінням до нового, незвичного” [там само]. Досвід музичної культури доводить, “що ці дві тенденції можуть стати взаємодоповнюючими. І в цьому – запорука безсмертя традиції і обумовленість народження нового” [6, 29].

У наукознавстві дефініція “школа” має широке висвітлення й завдяки багатьом науковцям набула певних атрибутивних ознак, розкриває багато її аспектів. Спираючись на глибоке вивчення багато-

гранної сутності школи в мистецтві, аналіз її досягнень ми розуміємо такі її характеристики: “набуття ремісничих навичок, засобів творчої діяльності через навчально-ремісничі майстерні, ... майстер-класи; розвиток конкурсної справи; ... домінантність традиції... (модифікація та трансформація окремих ... технічних досягнень)” [6, 52]. До цих характеристик можна додати тривалість духовної традиції; “невичерпність традиційного для мистецтва емоційного впливу художніх творів; ... загальний стиль творчої діяльності..., діалогова (полілогова) форма функціонування виконавської та педагогічної мистецької школи” [6, 53].

У розвитку української фортепіанної школи немає принципових регіональних розгалужень. Природно, є певні особливості (композиторська чи виконавська активність, виконавсько-педагогічна або культурно-просвітницька, ін.). Характерологічними залишаються історичні тенденції, якісні особливості, пріоритети у виборі відповідних кожній школі професійної мети, змісту та особливостей культуротворчої або освітньої діяльності. Але ці характеристики кожної конкретної регіональної фортепіанної школи не заважають їй розвиватись як цілісному українському освітньо-виконавському феномену.

Цікавого висновку у контексті ролі традиції дійшли автори, які звернули особливу увагу на стосунки між Учителем і Учнем і “розглядаються як важливий механізм збереження і подальшої трансляції традиції. Втрата традиції, особливо на аксіологічному рівні, загрожує культурі кризою, деструкцією, руйнуванням світоглядних основ” [12, 230].

У контексті української національної освітньої парадигми, враховуючи традиційне визначення української національної школи (тобто музичної школи) з огляду на визначення фортепіанної школи як культурної традиції ми погоджуємось із такими характеристиками поняття “українська фортепіанна школа”, які надані Н. Гуральник: культуровідповідної категорії, що має ознаки динамічного явища наукового пізнання, яка соціально спрямована на передачу наступним поколінням музикантів від сталих майстрів національної ідеї та музичної традиції в галузі поліфункціонального творчого опанування мистецтвом фортепіанного виконавства в системі відповідної фахової освіти [6, 375].

Нормативні дії будь-якої школи функціонують на трьох рівнях: “1) первинних компонентів (складові безпосередньо фахових дій – ремісничо-інструментальних та окремих педагогічних прийомів); 2) художньо-творчих завдань із різних видів музичної та педагогічної діяльності;... 3) творчих дій (в межах музично-виконавської та педагогічної інтерпретації), які можуть передаватись наступним поколінням послідовників певної школи” [6, 55].

Отже, характерними якостями музично-педагогічної школи є нормативні дії (традиції) та творчі новації. Так, традиція виконує функцію освітньо-виконавської тенденції, яка рухає освіту в перспективному напрямку.

Фортепіанна школа пройшла шлях розкриття інтелектуально-творчого потенціалу її представників, продовжувачів традицій кращих педагогів-піаністів, залишаючись сучасним, перспективним освітнім явищем педагогічної науки і музично-виконавського мистецтва.

Розкриваючи традицію української фортепіанної школи (як будь-якої мистецької школи) як освітню тенденцію зауважимо, що і фортепіанне виконавство розвивається, успадковуючи цінності минулого, перетворюючи їх, створюючи нові, авторські стилі, які стають предметом подальшого знайомства, вивчення, набуття освітнього досвіду прийдешніх здобувачів освіти. Основа розвитку фортепіанного виконавства – використання кращих традицій попередників шляхом їх ретельному відбору, аналізу, критичного переосмислення, збереження і використання.

На відображення власного емоційно-стильового відчуття [7, 179] кожного виконавця безпосередній вплив має художньо-виконавський досвід піаніста, усвідомлення емоційно-образного змісту та інтонаційної логіки музичної мови, які завжди базуються з урахуванням засвоєних та відрефлексованих традицій. Спадкоємність як специфічна закономірність у розвитку фортепіанного виконавства передбачає урахування усвідомленого підходу до музичної спадщини, вибіркового ставлення молодого покоління до культурно-історичних цінностей з таких позицій: з одного боку, заперечення несучасного надбання, яке втратило своє аксіологічне значення; з іншого – збереження й оновлення життєздатних стереотипів діяльності. У цьому процесі головну роль відіграє традиція, яка відображає контент усталеності в оновленому змісті діяльності й водночас передбачає можливість коректування і появу новацій.

Традиція у фортепіанному мистецтві – це один зі способів реалізації спадкоємності, фіксації та подальшої трансляції найкращих перспективних положень фортепіанної педагогіки, які передаються прийдешнім поколінням. Це проявляється і у збереженні аксіології усталених музичних творів.

Так, головною закономірністю функціонування фортепіанного виконавства є спадкоємність, основним способом реалізації якої стає традиція.

Розкриваючи школотворчі особливості фортепіанної школи, можна визначити відповідні типи наслідування педагогічних традицій. Сутність типів наслідування педагогічної традиції розкривається “від підсвідомого (або свідомого) історично-опосередкованого наслідування традиційних прин-

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ТРАДИЦІЇ ЯК ОСВІТНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ ШКОЛИ

ципів окремого лідера фортепіанної школи з домінантністю традиції (IV тип) через свідоме традиційне наслідування принципів окремого лідера (декількох лідерів) фортепіанної школи з елементами трансформації (III тип)” [6, 224–225]. Традиційні ознаки поступово розчиняються в “індивідуально-трансформованому наслідуванні традиційних принципів декількох лідерів з домінантністю взаємозбагачення (II тип) до самостійного визначення шляхів наслідування історичних надбань видатних піаністів з яскраво виявленим ідейно-лідерським характером власної на рівні “материнської” фортепіанної школи (I тип)” [6, 224–225].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Із викладеного ми можемо зробити висновок, що:

- традиція як історико-культурний феномен має школотворчі функціональний потенціал, розкриває шляхи усвідомлення витоків становлення перспективних науково-освітніх ідей, виконавського музично-репертуарного тезаурусу, ustalених методичних систем видатних персоналій з опанування фортепіанним мистецтвом;

- школа як вид культурної традиції має низку феноменальних якостей, що забезпечує набуття ремісничих навичок, засобів творчої діяльності; міру домінантності традиції (модифікація та трансформація окремих освітньо-виконавських досягнень); невичерпність традиційного для мистецтва чуттєво-емоційного впливу художніх творів; загальний стиль науково-творчої діяльності (діалогова (полілогова) форма функціонування виконавської та педагогічної мистецької школи);

- науково-дослідницька досяжність цих категорій, “традиція” та “школа”, забезпечується їх взаємозалежністю, закономірністю спадкоємності, аксіологією історично ustalених досягнень як стимулу новітніх відкриттів;

- перспективність традиції як освітньо-виконавської тенденції розвитку української фортепіанної школи розкривається у відрефлексованості її історико-культурних здобутків, полягає у закономірності результатів аналітичного узагальнення та творчого застосування її досягнень дослідниками інших країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бай Бінь Формування звуко-тембральних уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2014. 21 с.

2. Ван Сюе Формування звукообразних уявлень молодших школярів у процесі фортепіанного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2017. 20 с.

3. Ван Юе Формування методичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі

навчання гри на фортепіано : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2017. 20 с.

4. Восвідко Л. Українські музично-виконавські традиції : навч. посібн. Кам’янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2013. 148 с.

5. Гуральник Н.П. Національна фортепіанна школа як феномен музичної освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 2013. Вип. СУМДПУ1 (1). С. 97–109. URL: <https://www.repository.sspu.edu.ua/1>Hu ralnyk>.

6. Гуральник Н.П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти : монографія. Київ : НПУ, 2021. 460 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36373>

7. Гуральник Н., Ма Сіньюань Емоційно-стильове відчуття музики композиторів-романтиків у здобувачів вищої освіти: історико-методологічні та теоретико-методичні аспекти формування у процесі фортепіанної підготовки : монографія. Київ : ФОП Цьома С.П., 2023. 210 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/43326>

8. Дедусенко Ж. Виконавська піаністична школа як рід культурної традиції : дис. ... канд. Мистецтвознавства : 17.00.01. Київ. 2002. 208 с. URL: <https://disser.tation.com.ua/node/646517> (дата звернення 08.03.2024)

9. Лисіна Н., Тітович В. Клавірна музика Ренесансу і Бароко: видатні європейські музиканти. Історичні, теоретичні та методичні аспекти : монографія. Київ : УДУ ім. Михайла Драгоманова, 2023. 496 с.

10. Лю Кешуан Формування вмінь створення музично-образної драматургії в майбутніх учителів музики у процесі навчання гри на фортепіано : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка. 2017. 20 с.

11. Михальчук З. Харківська фортепіанна школа в 60–70-х роках ХХ століття: імена, традиції, виконавські принципи. *Музичне мистецтво і культура*, № 2 (31), 2021. С. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524>

12. Тарапата-Більченко Л., Гуральник Н., Демидова М. Концепт “учитель – учень” у мистецькій освіті. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 66, том 3, Дрогобич. 2023. С. 227–234. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-3-33>

13. Шевченко Л.І. Новий словник іншомовних слів /за ред. Л.І. Шевченко. Традиція. Київ : АРІЙ, 2008. 672 с.

REFERENCES

1. Bai Bin (2014). Formuvannia zvuko-tembralnykh uivavlennia maibutnykh uchyteliv muzychnoho mystetstva v protsesi fortepiannoho navchannia [Formation of sound-timbral representations of future musical art teachers in the process of piano training]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 21 p. [in Ukrainian].

2. Van Siue (2017). Formuvannia zvukoobraznykh uivavlennia molodshykh shkoliariv u protsesi fortepiannoho navchannia [Formation of sonorous representations of junior schoolchildren in the process of piano training]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

3. Van Yue (2017). Formuvannia metodychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u protsesi navchannia hry na fortepiano [Formation of metho-

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

dological competence of the future musical art teacher in the process of learning to play the piano]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

4. Voievicko, L. (2013). Ukrainski muzychno-vykonavski tradytsii [Ukrainian musical and performing traditions]. Kamianets-Podilskyi, 148 p. [in Ukrainian].

5. Huralnyk, N.P. (2013). Natsionalna fortepianna shkola yak fenomen muzychnoi osvity [National piano school as a phenomenon of music education]. *Actual issues of art education and upbringing*, Vol. (1), pp. 97–109. Available at: <https://www.repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/36373>. [in Ukrainian].

6. Huralnyk, N.P. (2021). Ukrainska fortepianna shkola XX stolittia v konteksti rozvytku muzychnoi pedahohiky: istoryko-metodolohichni ta teoretyko-tekhnohichni aspekty [Ukrainian piano school of the 20th century in the context of the development of music pedagogy: historical-methodological and theoretical-technological aspects]. *Monograph*. Kyiv, 460 p. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36373>. [in Ukrainian].

7. Huralnyk, N. & Ma Siniuan (2023). Emotsiino-stylo-ve vidchuttia muzyky kompozytoriv-romantykyv u zdobuvachiv vyshchoi osvity: istoryko-metodolohichni ta teoretyko-metodychni aspekty formuvannia u protsesi fortepiannoi pidhotovky [Emotional-stylistic perception of music of romantic composers among higher education applicants: historical-methodological and theoretical-methodological aspects of formation in the process of piano training]. *Monograph*. Kyiv, 210 p. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/43326>. [in Ukrainian].

8. Dedusenko, Zh. (2002). Vykonavska pianistychna shkola yak rid kulturnoi tradytsii [Performing piano school as a kind of cultural tradition]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].

9. Lysina, N. & Titovych, V. (2023). Klavirna muzyka Renesansu i Baroko: vydatni yevropeiski muzykanty [Piano music of the Renaissance and Baroque: outstanding European musicians]. *Historical, theoretical and methodical aspects: monograph*. Kyiv, 496 p. [in Ukrainian].

10. Liu Keshuan (2017). Formuvannia vmin stvorennia muzychno-obraznoi dramaturhii v maibutnikh uchyteliv muzyky u protsesi navchannia hry na fortepiano [Formation of the skills of creating musical-figurative drama in future music teachers in the process of learning to play the piano]. *Candidate's thesis*. Sumy, 20 p. [in Ukrainian].

11. Mykhalchuk, Z. (2021). Kharkivska fortepianna shkola v 60–70-kh rokakh XX stolittia: imena, tradytsii, vykonavski pryntsyipy [Kharkiv piano school in the 60–70's of the 20th century: names, traditions, performing principles]. *Music art and culture*, No. 2 (31), pp. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524>. [in Ukrainian].

12. Tarapata-Bilchenko, L., Huralnyk, N. & Demydova, M. (2023). Kontsept "uchytel – uchen" u mystetskii osviti [The concept of "teacher – student" in art education]. *Topical Issues in the Humanities*. Issue. 66, Vol. 3, pp. 227–234. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-3-33>. [in Ukrainian].

13. Shevchenko, L.I. (2008). Novyi slovnyk inshomovnykh sliv [New dictionary of foreign words]. Kyiv, 672 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.03.2024

УДК 94 (477)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304430>

Наталія Чубінська, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка"

Андрій Маслюк, аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка"

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Статтю присвячено проблемі формування громадянських якостей студентів засобом ЗМІ. Засоби масової інформації як чинники формування громадянських якостей також відіграють важливу роль у житті суспільства. І від їхньої об'єктивної позиції, демократичних засад існування, правдивості відображення світу значною мірою залежить формування громадянських якостей особистості. Громадянська освіта повинна прищеплювати студентам розуміння причин та чинників політичного й економічного розвитку країни, її духовних і культурних цінностей, економічних ресурсів, характеру відносин з іншими країнами.

Процес становлення громадянського суспільства складний і тривалий. Завдання освіти – підготувати дітей та молодь не лише до життя у ньому, але й сформувати вміння будувати його. Коли мова іде про громадянське суспільство, то усвідомлюємо, що йдеться передовсім про розширення сфери свободи людини в приватному й соціальному вимірах, що загалом прийнято називати розвитком громадянського суспільства. У цьому сенсі роль ЗМІ надважлива, бо саме вони відображають пріоритетні тенденції життя соціуму і цей процес має бути об'єктивним.

Ключові слова: студенти; громадянськість; формування; громадянські якості; демократія; свобода.

Лит. 6.